

av experimentella belägg för supersymmetrin är ett extra argument för multiversum (s. 168).

Att det ”ligger nära till hands” att alla de världar som är möjliga enligt strängteorin även faktiskt existerar låter ju inte som ett starkt argument. Men dessutom kan man undra om multiversum verkligen löser problemet med finjusteringen av naturkonstanterna i vårt universum. Såvitt jag förstår kan det betvivlas. Det måste väl bero på vilka naturkonstanter och naturlagar som kan förekomma i de universa som är annorlunda än vårt. Strängteorin kan knappast vara förenlig med vilka universum som helst, ty då skulle den vara alltför intetsägande. Men om den överväldigande majoriteten av alla tillåtna universa har helt andra konstanter och lagar än vårt eget, så betyder det att sannolikheten a priori för att vi ska finnas är oerhört liten. Nu vet vi ju att vi finns, men om vi vill ha en förklaring till det – eller till finjusteringen – så är det knappast en bra förklaring att det a priori fanns en oerhört liten sannolikhet för detta. Även om det skulle finnas *oändligt* många olika universa, så behöver det ju inte finnas mänskligt liv i ett av dem. Det vore ungefär som att säga att eftersom det finns oändligt många reella tal mellan 0 och 1, så måste mitt lyckotal 7 också ligga mellan 0 och 1.

Det finns en viss tvetydighet i talet om ”multiversum”. Om det betyder att alla *logiskt* möjliga universa faktiskt existerar, så implicerar det förstås att även vårt universum existerar. (Liksom exempelvis ett universum som enbart innehåller Kalle Anka.) Men varför ska man tro att naturen uttömmar alla *logiska* möjligheter? Det vore väl rimligare – eller åtminstone lika rimligt – att anta att det finns vissa fundamentala *naturlagar* som tillåter åtminstone ett universum, dvs. vårt, men kanske dessutom även andra universa, som också existerar, men som vi inte kan ha någon fysisk kontakt med och alltså aldrig kan observera. Men då spelar det inte så stor roll hur många dessa främmande universa är, det viktiga är att de fundamentala naturlagarna tillåter ett universum med våra naturkonstanter och de ”lokala naturlagar” som våra fysiker lyckas upptäcka.

LARS BERGSTRÖM

Den stökiga psykiatrin: Minnen, samtal, tankar

P. C. Jersild

Fri Tanke förlag, 2015. 320 s. ISBN 978-91-87513-52-7

Läser Jersilds nyutkomna bok på hemvägen från den nationella psykiaterföreningens årliga kongress, som vanligt en salig blandning av högt och lågt, nytt och gammalt. Och en massa kollegialt skvaller. Ny är inte insikten att psykiatrins patienter är stigmatiserade: de möter job-

biga attityder, rädsla, avståndstagande och ibland diskriminering. Att till exempel psykosjukdomen schizofreni är förbunden med starka negativa föreställningar och en önskan om att upprätthålla social distans från "vanligt folks" sida finns det hundratals befolkningsstudier från massor av länder som visat. Man har även funnit tecken till associerat stigma – familj och andra närstående "smittas" av den fördomsfullhet som gäller deras anhörige. Lite nytt på psykiaterkongressen var att det associerade stigmat beskrevs även gälla psykiater, psykiatri som verksamhet och kanske också som forskningsfält; "vi måste stå upp mot att bli stigmatiserade". Tja, knappast är psykiatri någon högstatusspecialitet inom medicinen, och visst får psykiatrins personal ibland höra gliringar om allmän överksamhet och obegriplighet från dem som sysslar med att försöka bota sjuka och rädda liv inom mer arketypiska sjukvårdsgrenar som medicin eller kirurgi. Sådant kan man väl stå ut med (min egen strategi är att ge igen så gott jag kan – hur kul kan det till exempel vara att titta in i folks öron hela dagen?). Mer allvarligt är det om resursfördelningen mellan olika grenar av sjukvården påverkas – ibland verkar det som om teknik- och apparattunga (dessutom traditionellt mansdominerade) vårdområden har lättare att bli prioriterade, jämfört med vård som vänder sig till exempelvis psykiskt sjuka och äldre. Däremot kan jag känna mig tveksam till att använda stigmatiseringsbegreppet som slagträ i en mellandisciplinär dragkamp om pengar och prestige. Psykiater har hög lön och en synnerligen gynnsam arbetsmarknad, man behöver verkligen inte känna sig utanför eller oönskad.

Psykiatrin utövar en sällsam lockelse för många, och har nog gjort så under hela sin historia. P. C. Jersild är en av dem som känt en stark dragning till psykiatri, men han blev aldrig psykiater (utan socialmedicinare innan han gav upp läkaryrket till förmån för att vara samhällsengagerad författare på heltid). Han uppfattar att psykiatrin är den medicinska disciplin "som ligger närmast filosofin, det eviga frågandet vad en människa är och varför världen ser ut som den gör".

Nu har han skrivit en bok om detta "stökiga" område. Förmodligen är en orsak till detta att han som ledamot av Kungliga Vetenskapsakademins arbetsgrupp för psykiatri deltog i arbetsgruppens självpåtagna uppgift att bland annat kartlägga "hur mycket den haltande psykiatrin egentligen kostade skattebetalarna" och föreslå åtgärder för att stimulera psykiatrisk forskning. Utgångspunkten för arbetet väcker en del funderingar: jag tror få skulle komma på idén att skylla samhällskostnaden för befolkningens slitna eller brutna höftleder och lärbenshalsar på den "haltande" ortopedin. Men att folk är deprimerade, och att självmord förekommer är uppenbarligen psykiatrins fel?

Den Kungliga Vetenskapsakademien presenterade så småningom ett

Reformprogram för svensk psykiatrforskning, en produkt som vi som sysslar med psykiatrisk forskning om psykosociala förhållanden och psykosociala metoder inte blev alltigenom begejstrade över, eftersom tonvikten syntes stark på neurobiologisk psykiatrisk forskning, och dessutom var förslagen läkarcentrerade, trots att samhällsvetare, sjuksköterskor m.fl. idag forskar aktivt på psykiatriområdet. Slutsatsen (grundad framför allt på bibliometri) att ”svensk psykiatrisk forskning hamnat på efterkälken”, och att den behöver stärkas för att stärka ämnets legitimitet och rekrytering, kan man ändå acceptera. Kanske kan Jersilds bok, där Freud (som ser sträng ut) och Darwin (som ser snäll ut) tronar på omslaget, ses som någon typ av antistigmainsats för psykiatrin. P. C. Jersild är medveten om att man kan vara kritisk till reformprogrammet, och kanske även till hans insats i arbetslaget. Han påpekar att han minsann föreslog att en psykoanalytiker också skulle bjudas in till en av arbetsgruppens hearings, trots att det minsann ”mumlades” på Vetenskapsakademien. Han refererar även idéhistorikern Karin Johannissons påpekande att bland annat samhällsvetenskapliga, humanistiska och psykologiska aspekter försummas i psykiatrin, brister som reformprogrammets förverkligande knappast skulle avhjälpa.

Boken består av ett collage av författarens minnen med relation till psykiatri, författarens mer aktuella tankar och funderingar, och ett antal intervjuer med välrenommerade forskare (vanligen anknutna till Karolinska Institutet), där de får berätta om sina visioner för framtidens psykiatrirelaterade forskning. Mest spännande är författarens egna minnen och upplevelser. Man får korta, men målande interiörer från Beckomberga, S:t Görans sjukhus och Karolinska på 1960-talet, och Sjöbring-anhängaren dr Törngrens kvällskurs för medicine studerande på 1950-talet. Om Henrik Sjöbring brukar sägas att han är *världsberömd i hela Lund* för sitt system att karakterisera och försöka förstå personligheten, men tydligen nådde hans idéer ända upp till Stockholm. Tyvärr minns P. C. Jersild lite fel – och kallar Sjöbring för Sjögren – men sådant är lätt hänt när nästan 60 år förflutit. Man får också initierade referat av andra författares psykiatrirelaterade minnen; Nils Uddenbergs fina bok *Själenes schamaner* (2010) refereras, liksom P. O. Enquists öppenhjärtiga *Ett annat liv* (2008) och Beate Grimsruds *En dåre fri* (2010). Grimsruds bok är den bästa skildring av svår psykisk sjukdom med ett inifrånperspektiv jag läst på många år.

Vad menar Jersild att psykiatrins stökighet skulle bestå i? I kapitlet ”Psykiatrins femtioåriga krig” beskrivs den tydligaste skiljelinjen gå mellan dem som var inspirerade av psykoanalys (oftast verksamma utanför akademien), och dem som trodde mer på farmakologi och genetik (ofta akademianknutna). Men konflikten har förstås många bottenar, och

beskrivs ibland som en kamp mellan hermeneutik och positivism, även om min egen erfarenhet är att den kunskapsteoretiska medvetenheten varken var djup eller bred hos flertalet av 1980-talets flitigaste psykiatrikombattanter. Jersild skissar en bred förståelse av motsättningarna inom psykiatri och också i ljuset av den då aktuella samhällsutvecklingen, influenser från antipsykiatri, den begynnande avinstitutionaliseringen, behovet av att göra upp med psykiatriens övergrepp i form av lobotomier och tvångssteriliseringar, och en maktkamp mellan professioner. Någon borde på ett ambitiöst sätt ta sig an att skriva den svenska psykiatriens moderna historia för perioden 1960–1990, och göra en bred analys, där man förmodligen måste inbegripa väsentligt mer än de epistemologiska frågeställningarna.

Jersild beskriver att det idag råder ett slags pragmatiskt vapenstillstånd i psykiatri, vilket jag – måhända partisk – finner vara en aningen trist beskrivning. Jag är heller inte övertygad om att disciplinen som sådan direkt tagit skada eller hamnat på det författaren kallar ”efterkälken” till följd av en livlig både inomdisciplinär och samhällsdebatt. I mina ögon är väl snarast detta något som gör området intressant att verka på, så länge som stridigheterna inte går ut över att man så gott man kan tar hand om sina patienter. En psykiatri som i alla delar stävar efter att vara okontroversiell och visa upp en slät fasad, riskerar att bli genuint kontroversiell och till och med farlig, eftersom uppdraget alltid innebär avvägningar mellan vad som ska anses friskt eller sjukt, vara ett problem hos individen eller i hennes omgivning, falla under vars och ens autonomi eller behöva begränsas och behandlas med stöd av den legitimitet som sjukdomsdefinitionen ger.

P. C. Jersild har skrivit en intressant, men ganska ojämn bok. Han är författare, vilket framgår av de välskrivna och effektiva memoarliknande och resonerande texterna. Kanske är Jersild inte riktigt lika vass som journalist, de drygt tio ganska långa intervjuerna med forskarna lyfter inte riktigt, utan blir aningen förutsägbara. Psykiatri kan vara spännande – för dem som är klienter, för dem som jobbar där, och för dem som i likhet med P. C. Jersild hyser någon form av livslång klockarkärlek till detta ”stökiga” vård- och kunskapsområde.

MIKAEL SANDLUND